

KLASSZIFIKÁCIÓS VITA: ETNICITÁS, NEMZET ÉS A KISEBBSÉGEK TÖRTÉNETE

DOI: 10.17355/rkkpt.v26i2.222

A nemzeti keretektől ellépve? *

A Regio aktuális tematikus blokkja egy akadémiai történész doktori védés anyagait közli, vitává szerkesztve. Egy Gábor 2018. március 8-án védte meg doktori munkáját, amely 2015-ben már könyv alakban is megjelent,¹ és több szempontból is új hangnak számít a magyar kisebbségekkel – és általában a „nemzeti kérdéssel” – foglalkozó történeti szakirodalomban. A szerző ugyanis úgy kapcsolódik be a nemzetről szóló – és a magyar szakmai közegben is régóta tartó – klasszifikációs vitába, hogy nem csak a fősodorba sorolható narratívák ismerős medréből lép ki, hanem egyúttal számos alapvető, bevettnek számító és automatikusan használt fogalmat is megkérdőjelez. Mégpedig azáltal, hogy dekonstruál és újszerű nézőpontból elemez többet is ezek közül a fogalmak közül, módszertana pedig – noha alapjában véve történészként jár el – markáns elmozdulást jelent az interdiszciplinaritás irányába. Egy munkájában nem fogadja el adottnak a nemzeti kereteket és a közösség-alapú megközelítést, amelyeket leginkább Rogers Brubaker nyomán kérdőjelez meg. Továbbá a történelmi és társadalmi eseményeket, jelenségeket és folyamatokat is egyszerre alulról – az egyén szintjéről – és felülről – a közösségeket megkonstruáló nemzetépítő diskurzusok szintjéről (Egry itt szűkítve identitáspolitikákról beszél) – vizsgálja. Végül pedig következetesen érvényesíti a mindennapi etnicitást mint értelmezési keretet.

Nem csoda, hogy munkája élénk vitákat váltott ki a szakmai közegben – amit összeállításunk is tükröz. Egrészert azért, mert sokan

* A blokkot Filep Tamás Gusztáv és Zahorán Csaba szerkesztette.

¹ Egry Gábor: *Etnicitás, identitás, politika. Magyar kisebbségek nacionalizmus és regionalizmus között Romániában és Csehszlovákiában 1918–1944*. Napvilág Kiadó, 2015.

úgy vélik, Egry a megszokott narratívákat tagadva, azokkal szemben fogalmazza újra a két világháború közötti magyar kisebbségek történetét, máig ható érvénnyel bíró következtetésekkel (miközben a szerző maga is hangsúlyozza, hogy inkább azok *kiegészítésére*, *árnyalására* törekedett). Másrészt azért, mert akarva-akaratlanul olyan kérdéseket tesz fel, amelyek túlmutatnak a történetíráson. Az általa elemzett jelenségek ugyanis összefüggnek más, aktuális vonatkozásokkal is bíró politikai, társadalmi témákkal, amelyek értelmezése viszont továbbra is a már említett nemzeti kereteken *belül* történik. Vagyis Egry nem a megszokott módon, a „nemzet nyelvén” beszél a nemzetről, hanem tárgyilagosan elemez, fogalmait pedig értéksemleges használja egy gyakran túlzottan is „nemzetiesített”, érzelmek által is befolyásolt terepen. Ez azonban azt a veszélyt is rejti magában, hogy megállapításai „védtelenné” válnak a nemzeti diskurzusokban, kiszolgáltatva a nacionalista és/vagy etnocentrikus értelmezéseknek. Például az, hogy Egry nem tekinti magától értetődően csoportként a magyar kisebbségekre, nem jelenti azt, hogy egyúttal el is veti a kisebbségek kollektív jogait – könyve egyszerűen nem erről szól. Vagy amikor a magyar kisebbségek – és Budapest – sérelmi diskurzusa mögé betekintve egy-egy esetről megállapítja, hogy azok történetesen túlzások vagy egyenesen valótlanságok, ezzel nem fogadja el vagy mentegeti a román és csehszlovák állam kisebbségi politikájának diszkriminatív megnyilvánulásait. Megfordítva: kritikai észrevételeit és diskurzusokat dekonstruáló eljárását ugyanúgy lehetne érvényesíteni az 1918 előtti vagy 1938/40–1944 közötti magyar nemzetiségi politikára is.

Összeállításunk első részében Egry Gábor tézisei olvashatók, vagyis a szerző által a dolgozatában megfogalmazott állítások és következtetések egyfajta lecsupaszított, leegyszerűsített változata. A következő három szöveg A. Sajti Enikő, Borsi-Kálmán Béla és Eiler Ferenc véleményét tartalmazza, amelyekre Egry az ötödik írásban reflektál. Az összeállítás hatodik részét Bárdi Nándor véleménye alkotja, a sort pedig újra Egry válasza zárja le.² A vita nem csak a védések során megszokott elismerő és bíráló opponensi megjegyzéseket, valamint a rájuk adott válaszokat tartalmazza,

² Összeállításunkban a nyilvános védésen elhangzott szövegek szerkesztett változatait közöljük.

hanem ennél jóval szerteágazóbb – számos szemlélet- és megközelítésbeli különbségre világít rá, miközben a szerzők jónéhány történeti, historiográfiai, társadalomtörténeti, módszertani kérdést érintenek, mintegy folytatva, kiegészítve és árnyalva egymás gondolatmeneteit. És épp ez volt a Regio szerkesztőségének a szándéka: hogy folytasson egy egyszerre több szakmára is kiterjedő – és talán előremutató, inspiráló – eszmecserét, lehetőséget biztosítva a szerző és a négy hozzászóló által felvetett témák tisztázására, kibontására.

Ugyanakkor a vitát ezzel a sorozattal korántsem tekintjük lezártnak, hanem ki szeretnénk nyitni a további színvonalas hozzászólások előtt is – azzal a céllal, hogy a nacionalizmus-kutatások múltja és jelenre vonatkozó fogalmait és eltérő jelenségeit minél tágabb körben egyre pontosabban legyünk képesek árnyalni. Egyúttal ez a szerkesztett blokk reményeink szerint hasonló vitákra sarkallja a kollégákat más kérdések megvitatása során is.